

Юли 2008 г., № 17

БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКАТА ПРОГРАМА ЗА ЗАЩИТА НА ДЕЦАТА В ИНТЕРНЕТ

I. Нова програма на ЕС за защита на непълнолетните при използване на Интернет

През февруари 2008 г. Европейската комисия (ЕК) прие предложение¹ за Решение на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз (ЕС) за нова многогодишна програма на Общността за защита на децата при използване на Интернет и други комуникационни технологии - COM (2008) 106. Тя цели да осигури продължаването и разширяването на дейностите по Safer Internet Action Plan (1999–2004 г.) и програмите Safer Internet (1999-2005 г.) и Safer Internet *plus* (2005-2008 г.), които се оценяват като успешни в разработването и прилагането на общоевропейска политика за стимулиране на ползването на Интернет от непълнолетни и борба с незаконното и вредно за деца съдържание в Интернет. Новата програма с продължителност от 2009 до 2013 г. ще има общ бюджет от 55 млн. евро, което е с 10 млн. повече от последната програма в тази област, и се очаква да бъде приета в началото на 2009 г.

ЕК предлага новата програма за безопасен Интернет да обхваща четири основни сфери на дейност:

1. Намаляване на незаконното съдържание в Интернет (детска порнография и други материали, които произтичат от или целят сексуална злоупотреба с непълнолетни, и онлайн-насилие) – основно чрез Международната асоциация на операторите на горещи линии за Интернет INHOPE².

ОСНОВНИ ТОЧКИ

1. Защитата на децата при използване на новите информационни и комуникационни технологии (ИКТ) се превръща във все по-важен приоритет на ЕС.
2. ЕК следва да се ангажира с по-директни препоръки към мобилните оператори и образователните администрации.
3. Новата програма за безопасен Интернет трябва да включва финансиране на интердисциплинарни изследвания.
4. Българските институции следва да предприемат конкретни стъпки, за да създадат подходяща законодателна, социална и бизнес-среда, защитаваща децата при използването на Интернет и другите нови ИКТ.
5. Публично-частните партньорства са основен залог за успешна реализация на програмата.

¹ http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/docs/prog_2009_2013/decision_en.pdf

² <http://www.inhope.org>

2. Развиване на безопасна за децата Интернет-среда – чрез осигуряване на родителите на инструменти за защита и стимулиране на саморегулацията на сектора ИКТ (информационни и комуникационни технологии).
3. Дейности за повишаване на общественото осъзнаване на рисковете за деца в Интернет – чрез националните информационни центрове за безопасен Интернет.
4. Изграждане на база от знания за развитието на нови информационни и комуникационни технологии и средства и тяхното ползване от непълнолетните.

Първите три сфери и досега бяха приоритетни в програмите на ЕК за безопасен Интернет, които се базират на две ключови понятия:

- „**незаконно съдържание**”, чиято дефиниция варира в отделните страни-членки, определя се от приложимото вътрешно законодателство, а съответното съдържание се преследва от правоприлагащите органи и други държавни институции и
- „**вредно съдържание**”, което родители, учители и други възрастни определят като вредно за психологическото, емоционалното и физическото здраве на децата. Определенията за такова съдържание също варират между различните страни и култури, като включват от порнография и насилие до сайтове за расизъм, ксенофобия, враждебна реч, пропагандиране на наркотици, анорексия, самонараняване и самоубийства.

Съществуват редица **инструменти за борба с вредното съдържание**, които следва да се използват в комбинация с цел повишаване на ефективността им и сред които са: стриктно прилагане на законовите разпоредби, саморегулация на основните играчи – доставчици на Интернет, веб-съдържание и мобилни услуги, инструменти за родителски контрол, повишаване на общественото осъзнаване и обучение.

Нов компонент в сравнение с предишните програми в предложението за решение е фокусирането върху събирането и анализирането на **количествени и качествени данни за развитието на Интернет-средата и нейното ползване от непълнолетните** – т. 4. Посилно ударение се поставя и върху активното **въвличане на младите хора** в дейностите по осигуряване на безопасен Интернет, както и върху **използването на училищните мрежи** за повишаване на информираността на децата.

II. Публично-частни партньорства в България

България има участие в предишните две програми на ЕС за безопасен Интернет. По програмата Safer Internet неправителствената Фондация „Приложни изследвания и комуникации” (ФПИК) от 2005 г. изгради и поддържа национална **Гореща линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание в Интернет**³, както и национален **Обществен съвет за безопасен Интернет** с участието на повече от 20 държавни институции (сред които МВР, МОН, ДАИТС, ДАЗД), бизнес-асоциации на ИТ-сектора, неправителствени организации. От октомври 2006 г. фондацията е член на INHOPE. От юни 2008 г. ФПИК в консорциум с Асоциация „Родители”, Българска федерация по електронен спорт и фирма „ДеКони” започна изпълнение и на двугодишен проект по програмата Safer Internet *plus* за

³ <http://web112.net>

по-нататъшно развитие на дейността на Горещата линия и изграждане и поддържане на **национален Информационен център за безопасен Интернет.**

Като национален координатор за България на Европейската информационна мрежа по проблемите на расизма и ксенофобията (РАКСЕН), координирана от Агенцията на Европейския съюз за основните права, Центърът за изследване на демокрацията работи и по проблемите на разпространението на расистско и ксенофобско съдържание в Интернет. Центърът периодично обобщава данни за случаи, в които на български Интернет страници се публикуват расистски или ксенофобски материали, и осъществява мониторинг на държавната политика и инициативите на гражданското общество за противодействие на това явление. Въпреки че случаите на реално насилие и дискриминация на тази основа са все още рядкост за България, то виртуалното присъствие на расизма и ксенофобията във форуми, коментарите в онлайн-медиите и специализирани нацистки и антисемитски сайтове показват тревожен растеж. Ограничаването на подобно съдържание в Интернет чрез партньорство на правоохранителните органи, Интернет-саморегулация и граждански активизъм е предпоставка за недопускане на ескалация на вербалното и виртуалното и реално насилие и дискриминация.

Успешни проекти и инициативи в областта на безопасния Интернет осъществиха неправителствени организации като Фондация „Партньори-България”, Асоциация „Родители”, Сдружение за защита на потребителите, Българска федерация по електронен спорт в партньорство с Обществения съвет за безопасен Интернет и с държавни институции като ДАЗД, ДАМС, МОН и МВР.

Националната Гореща линия за борба с незаконно и вредно за деца съдържание в Интернет действа от май 2006 г. Тя обработва средно годишно над 100 реални сигнала, от които около 10 % са за сайтове с детска порнография, над 60 % - за сайтове с порнография, а останалите сигнали касаят сводничество чрез Интернет, пропагандиране и разпространение на наркотици, расизъм и ксенофобия, виртуално насилие и др. По тези сигнали има редица арести и други процесуални действия, за които подателите на сигнали се информират надлежно, според приетите от Обществения съвет процедури, ако те не са анонимни.

III. Препоръки

1. Коментари и предложения, които Република България може да направи по предлаганата от Европейската комисия програма

1.1. В областта на широкото навлизане на web-2.0 технологии и мобилни комуникации и тяхната конвергенция, които значително **повишават рисковете** за непълнолетни в онлайн-комуникациите, програмата набляга **на саморегулацията на мобилните оператори**. В резултат на активната дейност на Европейската комисия българските мобилни оператори приеха европейския Етичен кодекс, който ги задължава да се грижат за безопасността на непълнолетните потребители. За прилагането на практика на Етичния кодекс обаче не следва да се разчита единствено на социалната отговорност на бизнеса и на натиска от страна на националните Информационни центрове за безопасен Интернет. Препоръчително е, както и в случая с Етичния кодекс, **Европейската комисия да заеме про-активна позиция и да приеме директива**, с която да поиска от мобилните

оператори в Европа да предприемат конкретни стъпки за защита на децата от незаконно и вредно съдържание, координирани с националните центрове за безопасен Интернет.

1.2. Изисквания за по-активна саморегулация следва да се отправят и към **доставчици на услуги**, базирани на така наречените **сайтове-социални мрежи и сайтове за обмен на видео-клипове в Интернет**. В последната година рязко нарасна броят на сигнали, както и на публикации в медиите, описващи случаи на реално насилие срещу деца и възрастни (обикновено учители), провокирано от желание да се произведат видео-клипове за поместване в Интернет.

1.3. Ефикасното използване на училищната мрежа за информационно-образователни дейности по безопасен Интернет зависи от **степената на изграждане на доверие и сътрудничество между неправителствените организации, изпълняващи проекти по програмата за безопасен Интернет, и съответните министерства на образованието**. Ако по някакви причини такова сътрудничество не може да бъде установено, тази цел на програмата ще бъде трудно изпълнима. А именно навлизането на темата за Интернет и злоупотребите с него във формалното обучение в училищата от най-ранна възраст може да помогне да се възпре непрекъснатото нарастване на онлайн-насилието не само от възрастни срещу деца, но вече и от деца срещу деца и от деца срещу възрастни (например учителите). ЕК следва да препоръча на образователните институции в страните-членки активно да съдействат на националните центрове за въвеждане на обучение по безопасен Интернет във формалното образование.

1.4. За да може да се противодейства на новите явления, наблюдавани в онлайн-поведението на непълнолетните, които освен жертви **все по-често се превръщат и в извършители на насилие** (онлайн-тормоз), на неочакваните приложения от непълнолетните на новите информационни и комуникационни технологии, са необходими предшествващи задълбочени интердисциплинарни изследвания и проучвания (психология, социология, педагогика, компютърни науки). **Поради това може да се приветства включването на 4-та област за дейност – изграждането на база от знания**, но прави впечатление предвиденото ниско финансиране в сравнение с другите три вида дейности. Предложената програма изрично посочва, че няма да финансира научни изследвания и препраща към Седма рамкова програма, но това разкъсва една интегрална приоритетна област между две европейски програми с всички произтичащи от това недостатъци – липса на координация, забавяне на прилагането на научните знания в практиката, нееднородност на използваните методики и оттам – недостиг на сравними данни, които да позволят обхванат и задълбочен анализ като основа за гъвкавост в практическите дейности. Въпреки че принципно е възможно да се предложат подобни изследвания в рамките на Седма рамкова програма, те остават изключително маргинални спрямо останалите приоритети, както на ИКТ-програмата, на програмата за социално-икономически изследвания, на изследователите на ИКТ и на криминолозите.

Част от средствата за научни изследвания в областта на ИКТ в Седма рамкова програма би могло да **се пренасочат** към новата програма за безопасен Интернет или да **се осигурят допълнителни** и така да се интегрират научните изследвания с практическите дейности, като те взаимно се обогатяват и подпомагат. Може да се обяви приоритетен конкурс за проект за изработване на **унифицирана методология** за изследване на действията и взаимодействията на непълнолетните в Интернет-средата и съответните поведенчески модели (включващи както модели на жертви, така и модели на престъпления).

Хармонизацията на законодателството по дискутираната тема е извън обхвата на предлаганата програма, но може да се предложи, като конкретен резултат от нейното изпълнение, **чрез извършването на сравнително-правни, културно-исторически и икономико-криминологически анализи, да се сложи началото на процес на хармонизация по отношение на незаконното (повече) и вредното (по-малко) Интернет-съдържание в Европейския съюз.**

2. Препоръки относно законодателни и практически мерки в Република България за по-нататъшно осигуряване на безопасността на Интернет-пространството и борба с престъпленията и правонарушенията в Интернет

Българската държава също може да предприеме законодателни и практически мерки за по-нататъшно осигуряване на безопасността на Интернет-пространството и борба с престъпленията и правонарушенията в Интернет.

2.1. Република България **все още не е подписала и ратифицирала Допълнителния протокол⁴ от 2003 г. към Конвенцията за компютърните престъпления**, касаещ криминализирането на актове с расистка и ксенофобска насоченост, извършени чрез компютърни системи. Протоколът е ратифициран от 13 държави-членки на Съвета на Европа и е влязъл в сила на 1 март 2006 г. Той представлява разширяване на приложното поле на Конвенцията, включително на нейните разпоредби относно материалното, процесуалното право и международното сътрудничество, върху расистката и ксенофобска пропаганда. Документът хармонизира материалноправните елементи на тези деяния и цели да повиши капацитета на държавите-страни да използват инструментите за международно сътрудничество, които им предоставя Конвенцията, и спрямо тези правонарушения. Подписването на протокола е заложено като мярка в Националния план за действие за защита от дискриминация за 2007 г. с отговорна институция Държавната агенция за информационни технологии и съобщения и краен срок 30 декември 2007 г., но и до момента това все още не е направено.

Ето защо **е наложително**, особено с оглед увеличаването на случаите на расистка и ксенофобска пропаганда в България, Народното събрание да ратифицира този **Допълнителен протокол възможно най-скоро и да приведе наказателноправното ни законодателство в пълно съответствие с него.**

2.2. **България е сред първите страни**, подписали следващия основополагащ документ на Съвета на Европа, свързан с продължаващите усилия за повишаване безопасността на Интернет пространството - **Конвенцията на Съвета на Европа за защита на децата от сексуална експлоатация и сексуална злоупотреба от 2007 г.**, чиято ратификация в международен мащаб все още не е започнала. Това е първият международноправен инструмент, който криминализира различните форми на сексуална злоупотреба с деца. Документът предвижда мерки за превенция, програми за подпомагане на пострадали от сексуална злоупотреба, както и горещи телефонни линии и Интернет-връзки, на които децата могат да се обадят за съвет и помощ. Сред криминализираните деяния е и използването на новите технологии, и особено на Интернет, за сексуална злоупотреба с деца, например чрез т. нар. grooming, при който възрастни осъществяват първоначален контакт с деца чрез използване на информационни и комуникационни технологии и с цел виртуална или реална сексуална злоупотреба.

⁴ <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/189.htm>

Ратификационният процес на този важен документ следва да се следи внимателно и Република България, чрез Народното събрание и другите отговорни държавни институции, да предприеме адекватни действия, за да продължи да бъде част от международните усилия за борба с тези изключително опасни престъпления.

2.3. Други законодателни и практически мерки, които Република България би могла да предприеме, са свързани със системата PEGI (Паневропейска система за информация за игрите) за възрастов рейтинг⁵, създадена през 2003 г. с цел да помага на родителите в Европа да правят информиран избор при купуване на интерактивни игри. Системата, която има за цел да предпази непълнолетните лица от игри, които са неподходящи за конкретната възрастова група, се подкрепя от основните производители на конзоли, както и от издатели и разработчици на интерактивни игри в цяла Европа. Системата заменя съществуващите национални системи за възрастов рейтинг с единна система, която е еднаква в почти цяла Европа.

Един от последните документи на Европейската комисия относно системата PEGI от 22 април 2008 г. **посочва България като една от страните, която не е предприела никакви законодателни мерки от граждански или наказателен характер**, за да регулира продажбата на компютърни игри, докато редица държави-членки на ЕС имат специални законови разпоредби в тази насока⁶. Индустрията за производство и разпространение на интерактивни игри се разраства все повече в международен и национален мащаб, а компютърните игри са една от сферите на конвергенция между онлайн и офлайн-средата. Ето защо би било целесъобразно Народното събрание да инициира въвеждането на законодателно уреждане на продажбата на компютърни игри, особено на такива с потенциално **вредно съдържание**, както и мерки за повсеместно въвеждане на системата PEGI в процеса на разработването и пускането в продажба на компютърни игри в Република България.

2.4. В изпълнение на правомощията си по приемане на подзаконови актове, както и на законодателна инициатива, Министерският съвет след консултации с пряко ангажираните в областта държавни институции и неправителствени организации също следва да предприеме подходящи практически мерки, чрез които:

- съответните органи на изпълнителната власт да бъдат задължени да оказват необходимото съдействие на националния Център за безопасен Интернет в осъществяване на неговата дейност;

- да бъде създаден междуведомствен механизъм за прилагане на програмите на Общността за защита на децата при използване на Интернет и други комуникационни технологии, който да обедини и поощри усилията на отговорните държавни органи, включително по въпроса за въвеждането на системата PEGI в рамките на Република България.

2.5. Администрирането на Програмата „Безопасен интернет” е в Дирекция „Аудиовизия, Медии и Интернет” на Генерална дирекция „Информационно общество и медии” на Европейската комисия. Вероятно по тази причина за национален координатор на новата програма е предложено Министерството на културата, докато в много по-голяма

⁵ <http://www.pegi.info/bg>

⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0207:FIN:EN:PDF>

степен, исторически и експертно координацията би следвало да бъде в Държавната агенция за информационни технологии и съобщения и/или Министерство на образованието и науката. Националният фонд „Научни изследвания” към Министерството на образованието и науката би могъл да финансира целево предварителни изследвания във връзка с т. 4 от предлаганата програма.

Заклучение: Непълнолетните днес са най-активните потребители на новите ИКТ и изобретатели на неподозирани от създателите им форми на тяхното приложение. През последните години голяма част от тяхната комуникация и социализация се прехвърли в Интернет-средата, което им дава големи преимущества в сравнение с предишните поколения, но и създава сериозни опасности и рискове за тяхната сигурност, психическото и физическото им здраве. Поради това приемането на програма за безопасен Интернет за деца за 2009-2013 г. е навременна и важна инициатива на Европейската комисия. Значението на тази програма ще нараства непрекъснато с все по-широкото навлизане на ИКТ в бита, обучението и бизнеса. По оценки на Фондация „Приложни изследвания и комуникации” вече над 80% от учениците ползват интернет към юли 2008 г. Ускореното развитие на новите технологии и бързото им възприемане от децата и непълнолетните като част от реалния им живот създава все нови и нови предизвикателства пред семействата, образователната система и обществото като цяло. Поради това новата програма на ЕК би следвало да бъде не толкова реактивна и национално-базирана, както досегашните, а по-добре координирана в рамките на целия Европейски съюз, про-активна и превантивна, за което е необходимо практическите дейности да се интегрират със задълбочени изследвания и прогнозиране, за да има по-сериозен и дълготраен ефект от изпълнението ѝ.

ЕВРОПЕЙСКИ
СЪЮЗ

ИНВЕСТИЦИИ
В ХОРАТА

ОПАК. Експерти в действие

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
“АДМИНИСТРАТИВЕН
КАПАЦИТЕТ”

ФОНДАЦИЯ „ПРИЛОЖНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ И
КОМУНИКАЦИИ”

МЕЖДУНАРОДНА АСОЦИАЦИЯ
НА ОПЕРАТОРИТЕ НА
ГОРЕЩИ ЛИНИИ

ЕВРОПЕЙСКА МРЕЖА
НА ЦЕНТРОВЕ ЗА
БЕЗОПАСЕН ИНТЕРНЕТ